

Merkitty mieheys

Poikkeava /s/-äänne ja lausumanloppuinen nouseva intonaatio homomieheyden indekseinä

SANNI SURKKA

1 Johdanto

Muihin kuin alueellisiin identiteetteihin liittyvä variaatio on jäänyt fennistisessä variaationtutkimuksessa toistaiseksi melko vähälle huomiolle. Kielelliseen variaatioon liittyvät tutkimuskohteet ovat usein kummunneet dialektologisista intresseistä, mistä syystä esimerkiksi seksuaali-identiteetteihin liittyvää variaatiota on tarkasteltu toistaiseksi melko niukasti. HLBTIQ⁺-ihmiset ovat saaneet fennistisissä tutkimusaiheissa vain vähän näkyvyyttä – niin seksuaali- ja sukupuolivähemmistöjen käyttämä kieli, heidän kielenkäyttönsä liittyvät käsitykset kuin heistä käytetty kieli ovat olleet pitkään lähes tutkimatonta aluetta (ks. kuitenkin Jantunen & Surkka tässä numerossa).

Homomiesten puheeseen liitetyistä kielenpiirteistä on kuitenkin jo jonkin verran eri tavoin ja eri näkökulmista karttunutta tutkimustietoa. Homomiesten puheeseen liittyviä käsityksiä on tutkittu opinnäytetöissä, joiden tulosten valossa homomieheyteen liitetyjä kielenpiirteitä ovat esimerkiksi korkea ääni, nasaalisuus, lausumanloppuinen nouseva intonaatio, poikkeava /s/-äänne ja asenneadjektiivien, intensiteettisanojen, englannin kielen sekä erikoissanaston käyttö (Surkka 2016; Lindeman 2017). Homomieheys on tullut esille yhtenä /s/-äänten variaatioon liittyvänä sosiaalisena merkityksenä myös ”Helsingin suomea” -hankkeen osatutkimuksessa (ks. Vaattovaara & Halonen 2015), jonka tuloksia on kuvattu viimeisimpänä *Stadin syntinen s* -teoksessa (Halonen, Nyström, Paunonen & Vaattovaara 2020: 281–290).

Vielä ei kuitenkaan ole tarkemmin tutkittu sitä, millaisten prosessien kautta nämä kielenpiirteet liittyvät homomiesten puheeseen suomen kielessä. Pysin tässä artikkelissa täyttämään tämän tutkimusaukon: tarkastelen sitä, millainen mahdollisten merkitysten kenttä eli *indeksinen kenttä* (Eckert 2008, ks. myös alalukua 2.1) homomaisiksi katsoetuilla kielenpiirteillä on. Tarkennan tässä artikkelissa katseeni kahteen kielenpiirteeseen:

---

1. Kirjainyhdistelmä viittaa sekä sukupuoli- että seksuaalivähemmistöihin: homoihin, lesboihin, biseksuaaleihin, transihmisiin, intersukupuolisiin, queereihin ja muihin sukupuoli- ja seksuaalivähemmistöihin kuuluviin ihmisiin (Seta 2021).

etiseen tai muutoin normista poikkeavaksi koettuun /s/-äänteeseen ja lausumanloppuiseen nousevaan intonaatioon. Nämä piirteet ovat valikoituneet siksi, että ne on yhdistetty homomiesten puheeseen useissa kansainvälisissä tutkimuksissa (/s/-äänten variaatiosta ks. esim. Zimman 2013; Phrao, Maegaard, Møller & Kristiansen 2014; äänenkorkeuden vaihtelusta ks. esim. Levon 2006, 2007), ja varsinkin normista poikkeavan /s/-äänten yhteydestä homomiesten puheeseen on tehty huomioita myös feministikassa (ks. esim. Halonen & Vaattovaara 2015; Halonen ym. 2020). Niiden indeksisyydestä on toisin sanoen jo tietoa, jolle voin pohjata tutkimukseni.

Pyrin selvittämään, millaisten mekanismien kautta homomieheys on osa normista poikkeavan /s/-äänten ja lausumanloppuiseen nousevan intonaation indeksisiä kenttiä. Vastatakseni tähän tutkimuskysymykseen pohdin analyysissäni myös, mitä muita sosiaalisia merkityksiä näihin kielenpiirteisiin liitetään ja miten nämä muut merkitykset kytkeytyvät homomieheyteen. Tutkimusaineistoni käsittää viiden eri homomiehen haastattelut, kaksi homomiesten puhetta käsittelevää verkkokeskustelua sekä MTV3-kanavan Putous-viihdeohjelmassa nähdyn BB-Aslak-sketsin.

Käsittelen seuraavassa luvussa 2 ensin tutkimukseni teoreettista taustaa: sosiaalisen indeksisyyden teoriaa, kielitietoisuustutkimusta ja diskurssintutkimusta. Tutkimukseni aineistoa ja menetelmiä esittelen tarkemmin luvussa 3. Luvussa 4 etenen aineistojeni analyysiin. Luvussa 5 kokoan yhteen havaintoni siitä, millä tavoin normista poikkeava /s/-äänne ja lausumanloppuinen nouseva intonaatio kytkeytyvät homomieheyden stereotyyppiin.

2 Homomiesten puhe ja sosiaalinen indeksisyys

Siinä missä homomiesten puheeseen liittyviä käsityksiä on tähän mennessä tutkittu suomen kielen alalla lähinnä opinnäytetasolla, angloamerikkalaisessa kontekstissa homomiesten puhe on ollut tutkimusaiheena viime vuosisadan alkupuoliskolta saakka, jolloin tutkimuskohteena oli esimerkiksi feminiinisten pronomien ja nimien käyttö homomiehiin viitattaessa (ks. esim. Legman 1941). Vuosisadan jälkipuoliskon poliittisten murrosten myötä alettiin hahmotella ajatusta yhtenäisestä ”homokielestä” (ks. esim. Hayes 1981), ja 1990-luvulta eteenpäin queer-teorian nousun myötä on keskitytty siihen, miten identiteettiä luodaan kielen avulla. (Cameron & Kulick 2003: 74–78.)

Sittemmin homomiesten puheeseen liittyvässä tutkimuksessa on ”homokiehen” sijasta hahmoteltu jonkinlaista homomaisiksi assosioitujen kielenpiirteiden varantoa, jota homomiehet voivat käyttää viestittämään tietynlaista identiteettiä valituissa tilanteissa (Cameron & Kulick 2003: 96). Tällaisia kielenpiirteitä ovat esimerkiksi falsetti (Podesva 2007), vokaalien ääntämistapa (Munson, McDonald, Deboe & White 2006), /s/-äänten laatu (Munson ym. 2006; Mack & Munson 2012; Levon 2006, 2007) ja äänenkorkeuden vaihtelu (Levon 2006, 2007). Vähemmän on tutkittu sitä, miksi juuri nämä piirteet assosioituvat homomaisiksi ja siten voivat hahmottaa tilanteiseksi homomiehen identiteetin viestittämisen resurssiksi.²

---

2. Ks. kuitenkin esim. Zimman 2013.

Jotta päästään käsiksi niihin prosesseihin, joiden kautta tietyt kielenpiirteet ovat alkaneet merkitä homomieheyttä, tarvitaan useita uuden aallon sosiolingvistiikan käsitteitä ja teoreettisia lähtökohtia. Aluvuossa 2.1 käsittelemme eri tapoja ymmärtää sosiaalista indeksisyyttä ja sitä, miten kielenpiirteestä tulee indeksi. Aluvuossa 2.2 tarkennan katseeni kielitietoisuustutkimuksen käsitteistöön ja diskurssintutkimukseen kielitietoisuustutkimuksen metodina.

2.1 Indeksisyys ja indeksinen kenttä

Indeksisyyden (engl. *indexicality*) käsite on ollut viime vuosikymmenten variaation-tutkimuksen keskiössä. Indeksien käsite on alkuaan lähtöisin Charles Peirceltä (ks. esim. Peirce 1955: 102) ja tarkoittaa kielentutkimuksessa merkkiä, jonka merkitys rakentuu kontekstuaalisesti. Sosiolingvistiikassa indeksisyydellä ja erityisesti sosiaalisella indeksisyydellä (engl. *social indexicality*) tarkoitetaan sitä, että jokin kielenpiirre assosioituu esimerkiksi tiettyyn puhetilanteeseen tunnistettuun sosiaaliseen ryhmään tai tyyliin – kielenpiirre toimii siis tämän ryhmän kielellisenä indeksinä (Johnstone & Kiesling 2008: 7).

Alkujaan indeksisyyden käsite on lainautunut sosiolingvistiikkaan kieli-antropologiasta (ks. esim. Eckert 2008: 454). Silversteinin (2003) indeksisen järjestyksen (engl. *indexical order*) malli onkin useiden sosiolingvististen ja kieli-antropologisten tutkimusten³ lähtökohta. Silverstein jakaa indeksisyyden eri asteisiin.⁴ Ensimmäisen asteen indeksi tarkoittaa sitä, että tietty kielenpiirre liittyy jonkin esimerkiksi alueellisesti tai sosiokulttuurisesti määrittyvän ryhmän puheeseen. Tällaisia indeksejä ovat esimerkiksi murrepiirteet. (Mas. 193–194.) Keskeistä Silversteinin mallissa on, että ensimmäisen asteen indeksisyyden ”yläpuolelle” tai ”päälle” syntyy uusia ylempien asteiden indeksisyyksiä, kun kielenpiirre esiintyy eri konteksteissa. Toisen asteen indeksi kielenpiirteestä tulee, kun siihen liitetään uusia merkityksiä ja se alkaa toimia yksin tietyn ryhmän tai tyylin indeksinä. Toisen asteen indeksien päälle voi rakentua edelleen uutta indeksisyyttä, kun kielenpiirre saa uusissa tilanteissa uusia tulkintoja ja merkityksiä, ja yhteys alkuperäiseen ensimmäisen asteen merkitykseen voi jäädä pimentoon (Eckert 2008: 463).

Kielenpiirteiden eri merkitykset eivät niistä käytetyistä nimistä huolimatta järjesty lineaarisesti, vaan kaikki mahdolliset merkitykset ovat samaan aikaan läsnä (Silverstein 2003: 212). Yksi tapa hahmottaa kielenainesten merkityspotentiaalia on Eckertin (2008) Silversteinin teorian pohjalta kehittämä *indeksisen kentän* (engl. *indexical field*) käsite, johon nojaan tässä tutkimuksessa. Eckertin (2008) mukaan kielenpiirteisiin liittyvät merkitykset eivät ole pysyviä vaan pikemminkin muodostavat jatkuvasti muuttuvan mahdollisten merkitysten kentän eli indeksisen kentän. Indeksisen kentän mahdolliset merkitykset linkittyvät toisiinsa ideologisesti, ja

3. Esimerkiksi Eckert (2008), Agha (2005, 2007) ja Kiesling (2009) pohjaavat Silversteinin ajatuksiin.

4. Silverstein käyttää indeksisyyden asteista kaavaa $n + 1$, jossa ensimmäisen asteen indeksisyys on englanniksi *n-th-order indexicality*, toisen asteen indeksisyys $n + 1$ -th-order *indexicality* ja sitä ylempät asteet $(n + 1) + 1$ -th-order *indexicality*.

kenttä itsessään liittyy laajempaan ideologiseen kenttään. (Mas. 464.) Esimerkiksi homomieheys on yksi merkitys ”poikkeavan” /s/-äänteen tai lausumanloppuisen nousevan intonaation indeksisessä kentässä, ja näillä piirteillä on myös muita kuin homomieheyteen linkittyviä merkityksiä. Kun kielenpiirrettä käytetään erilaisissa konteksteissa, mahdolliset merkitykset saattavat vahvistua ja toisaalta myös uusia merkityksiä voi muodostua. (Eckert 2008: 454.)

Prosessi, jossa sosiaalinen indeksisyys syntyy ja kehittyy, on siis kompleksinen. Tätä prosessia analysoinut Agha (2003, 2005, 2007) nimittää sosiaalisen indeksisyyden muodostumista rekisteriytymiseksi⁵. Rekisteriytyminen etenee Aghan mukaan vuorovaikutuksessa. Vuorovaikutustilanteet, joissa tiettyä kielenpiirrettä käytetään, muodostavat eräänlaisen ketjun, jota Agha kutsuu puheketjuksi (Agha 2003: 246–247). Jokaisella ketjun linkillä on mahdollisuus muuttaa kielenpiirteen indeksistä kenttää, joten rekisteriytyminen on jatkuvassa muutoksessa (mas. 269).

Kielenpiirteeseen liittyvät sosiaaliset merkitykset muodostuvat ja kehittyvät, kun piirrettä käytetään osana *tyyliä* – erilaisten ja eri konteksteista peräisin olevien ainesten, piirteiden ja merkkien yhteenliittymää, jolla välitetään käytössä sosiaalisia merkityksiä ja luodaan identiteettejä (esim. Eckert 2008; Coupland 2007). Tyylin käsite ymmärretään usein pelkkää kieltä laajemmaksi ilmiöksi: kielellinen tyyli on osa laajempaa sosiaalista tyyliä, johon voi liittyä esimerkiksi tietynlainen pukeutuminen, musiikkimaku tai muu kulttuurinen ilmiö (Eckert & Rickford 2001: 6; Coupland 2007: 1–2; Lehtonen 2015: 46). Irvine (2001) pitää tyyllissä keskeisenä erottuvuutta: tyyliä syntyvät kontrastina muihin tyyliin ja tyylien välittämät sosiaaliset merkitykset kontrastina muihin sosiaalisiin merkityksiin (mas. 22). Tyylin käyttö on tietoista: se sisältää aina tulkinnan sosiaalisesta maailmasta ja asemoinnin suhteessa tähän maailmaan. Tässä tyylikäsityksessä keskeisintä on siis toiminta, ei tyylin käsittely kielimuotona – tyyli syntyy tyyllillisissä käytänteissä (Eckert 2008: 456; Lehtonen 2015: 47).

Tyylejä kuitenkin kommentoidaan myös metapragmaattisesti, eli ainakin arkipuheessa ne ovat olemassa myös kielimuotoina samalla tavoin kuin tyyllisten käytäntöjen pohjana olevat sosiaaliset identiteetit ovat olemassa ihmisryhmiä määrittävinä kategorioina. ”Homomainen puhetyyli” ei ole staattinen kielellinen olio, mutta se on suhteellisen vakiintunut useiden eri kielenpiirteiden yhdistelmä. Tätä ajatusta homomiesten puhumasta kielestä kutsun *kielelliseksi stereotyyppiksi*⁶. Homomiesten kielellinen stereotyyppi on konstruktio, joka sisältää käsitykset ja ajatukset homomiesten puheesta ja laajemmin siitä, millaisia homomiehet ovat. Kielellinen stereotyyppi on yhteydessä laajempaan sosiaaliseen stereotyyppiin tai on ikään kuin sosiaalisen stereotyypin sosiolingvistinen osa (Bennett 2012: 5). Esimerkiksi homomiehen kielellinen stereotyyppi on siis yhteydessä laajempiin käsityksiin ja stereotyyppioihin homomieheydestä.

5. Engl. *enregisterment*, suomennos Lehtosen (2015: 40).

6. Kansandialektologisessa kehyksessä on käytetty Prestonin käsitettä *folk linguistic artifact*, jolla ymmärrän tarkoitettavan samaa kuin kielellisellä stereotyyppillä. Preston viittaa käsitteellä kulttuurisesti jaettuun käsityksiin jostakin kielimuodosta (Preston 1996: 59–60; Brunner 2010: 10).

2.2 Kielitietoisuustutkimus ja diskurssintutkimus

Kun tutkii homomiesten puheeseen – tai yleensä kieleen – liittyviä käsityksiä, tutkii väistämättä myös kielitietoisuutta. Tarkoitan kielitietoisuudella tässä tapauksessa esimerkiksi tietoisesti tietyllä tavalla tuotettua kieltä tai tietoista puhetta kielestä, esimerkiksi imitoitua tai esitettyä kieltä tai keskustelua puhujan omasta puheesta. Sen tutkiminen, miten normista poikkeavaa /s/-äännettä ja lausumanloppuista nousevaa intonaatiota kommentoidaan ja ilmennetään osana homomiehen kielellistä stereotyyppiä, on siten myös kielitietoisuuden tutkimista.

Perinteisesti tietoinen puhe kielestä on ollut sosiolingvistiikan piirissä etenkin kansanlingvistisen tutkimuksen aihe. Kansanlingvistiikalla tarkoitetaan tutkimusta, joka on kiinnostunut maallikoiden eli ei-kielitieteilijöiden kielellisistä käsityksistä, asenteista ja havainnoista. Nämä käsitykset, asenteet ja havainnot ovat puolestaan tärkeitä kielellisen variaation ja kielen muutoksen ymmärtämisessä (Niedzielski & Preston 2000: 3; Vaattovaara 2009a: 26). Kansanlingvistinen tutkimus on niin Suomessa (ks. esim. Mielikäinen & Palander 2002; Mielikäinen 2005; Nupponen 2011) kuin muuallakin painottunut kansandialektologisiin aiheisiin ja keskittynyt usein maallikoiden kielikäsitteiden vertaamiseen valmiiksi määriteltymiin murrealueisiin (Vaattovaara 2009a: 27). Osin tästä syystä kansanlingvistiikan ja kielitietoisuuden tutkimusalojen suhde on herättänyt keskustelua (ks. Stegu, Preston, Wilton & Finkbeiner 2018), ja Preston (2011) onkin ehdottanut kieleen liittyvien käsitysten, havaintojen, asenteiden ja ideologioiden tutkimukselle kattotermiä *language regard*⁷.

Eri tutkimusperinteistä ja termeistä huolimatta kielitietoisuustutkimus ja sosiaalisen indeksisyyden tutkimus pohjaavat samaan ajatukseen: kielenpuhujien asenteet ja käsitykset heijastavat laajoja kulttuurisia ideologioita ja ohjaavat variaatiota (Preston 2016: 180, 182). Vastausten etsiminen kielitietoisuustutkimuksen kysymyksiin antaa siis usein tietoa myös kielenpiirteiden sosiaalisesta indeksisyydestä. Johnstonen ja Kieslingin (2008: 23) mukaan kysyminen voikin olla ainoa tapa selvittää, mitä tietty piirre indeksioi tietylle puhujalle tietyssä tilanteessa. Siksi tutkin tässä artikkelissa erilaisia aineistotyyppejä: haastatteluaaineistossa kielikäsitteitä kartoitetaan kysymällä, ja toisaalta mediaperformanssit ja anonyymit verkkokeskustelut antavat tietoa yksilöä laajemmista kulttuurisista käsityksistä. Tämä on lähtökohtana myös laadullisen kieliasennetutkimuksen lähetyksessä, jossa kieliasenteita tutkitaan tutkimuskontekstista irrallaan tuotetuista lähteistä, kuten mediasta (nk. *societal treatment* -lähestymistapa, ks. Garrett 2010: 142).

Tutkin haastatteluissa ja verkkokeskusteluissa välittyviä kielellisiä ja kulttuurisia käsityksiä diskurssintutkimuksen menetelmin. Diskurssintutkimuksen perustana on ajatus kielestä sosiaalisena toimintana; analyysissä kielenkäyttö ja sen laajempi kulttuurinen ja yhteiskunnallinen konteksti kietoutuvat yhteen (Pietikäinen & Mäntynen 2019: 13–18). Diskurssintutkimuksen keinoin kielikäsitteistä voi saada tietoa esimerkiksi tutkimalla, miten tietyn kielenpiirteen tai kielellisen tyylin käyttäjiä nimetään, luokitellaan ja kuvataan (ks. mts. 99–100). Kielitietoisuuteen keskittyvissä tutkimuk-

---

7. Vaattovaara & Syrjä (2020: 58) käyttävät termistä suomennosta *kokonaisvaltainen kielikäsitteys*.

sisä on tarkasteltu diskurssianalyttisesti esimerkiksi sitä, millaisia käsityksiä eri kielimuodoista ja niihin kohdistuvista asenteista keskusteluista voi löytää ja millaiset yhteiskunnalliset diskurssit näissä käsityksissä näkyvät (Preston 1994; Babcock 2015).

3 Aineisto ja menetelmät

Tutkin artikkelissani kolmea eri aineistoa: vuonna 2015 äänitettyjä haastatteluja, vuosina 2009 ja 2013 käytyjä verkkokeskusteluja sekä MTV3-kanavan Putous-viihdeohjelman viidennellä tuotantokaudella vuonna 2014 nähtyä sketsiä, jossa esiintyy Aku Hirviniemen luoma sketsihahmo BB-Aslak. Eri aineistoja lähestyn eri menetelmin, joita kuvaan jäljempänä.

Tässä artikkelissa tarkastelemani viiden homomiehen haastattelut ovat osa laajempaa aineistokokonaisuutta, mutta rajaan tarkastelun vain näihin viiteen, koska poikkeava /s/-äänne tai lausumanloppuinen nouseva intonaatio ovat niissä laajemmin keskustelunaiheina. Vuonna 2015 kerätty haastatteluaineisto sisältää 31 haastatteluäänitettä, jotka keräsimme yhteistyössä Meri Lindemanin kanssa pro gradu -tutkielmiamme varten.⁸ Haastatteluista 16 tehtiin Helsingissä ja 15 Tampereella. Haastateltavat tavoitimme omien verkostojemme ja useiden sosiaalisten median kanavien, kuten eri Facebook-ryhmien, sähköpostilistojen ja seksuaalivähemmistöille suunnattujen Qruiser- ja Ranneliike-sivustojen kautta. Etsimme tutkimukseen täysi-ikäisiä, suomea äidinkielen tasoisesti puhuvia ja itsensä haastatteluhetkellä homomiehiksi identifioivia haastateltavia, joilla ei ollut korkeakoulutasoista kielitieteellistä koulutusta. Haastateltavien ikäjakauma oli suuri: haastateltavista nuorin oli haastatteluhetkellä 22-vuotias, vanhin 70. Viitataan yksittäisiin haastatteluihin myöhemmin haastattelupaikan mukaan annetuilla koodilla: HKI5 on Helsingissä viidentenä toteutettu haastattelu, TRE7 on Tampereen seitsemäs haastattelu ja niin edelleen.

Haastattelujen tavoitteena oli kerätä tietoa homomiesten puhetta koskevista käsityksistä homomiehiltä itseltään. Haastateltavilta kysyttiin esimerkiksi, puhuvatko suomenkieliset homomiehet jollain tietyllä tavalla, millaisia piirteitä tähän tapaan liittyy, mistä nämä piirteet voisivat olla peräisin ja liittyykö tämä tietynlainen puhe-tapa johonkin tiettyyn ryhmään, alakulttuuriin tai tyyliin. Kielikäsitusten lisäksi haastatteluissa keskusteltiin laajemmin haastateltavan omasta kielitaustasta, homokulttuurista, homomiehiin liitetyistä stereotyyppioista ja seksuaalivähemmistöjen asemasta yhteiskunnassa.⁹

Verkkokeskustelut ovat samoin osa pro gradu -työhöni keräämäni suurempaa verkkokeskusteluaineistoa. Tässä artikkelissa tarkastelen kahta keskustelua kahdelta eri suomalaiselta verkkosivulta: Suomiz4.fi-palstan keskustelu on käyty vuonna 2013 ja Tiede.fi-sivuston vuonna 2009. Molemmissa käsitellään homomiesten puheeseen liittyviä käsityksiä ja stereotyyppioita. Tarkemmat tiedot olen merkinnyt kunkin esimerkkinä käyttämäni viestin yhteyteen. Kaikki verkkokeskustelut on

8. Haastatteluaineisto tallennetaan tulevaisuudessa tutkimuslupien puitteissa Kielipankkiin.

9. Haastattelurunko on artikkelin verkkoliitteenä.

käyty anonymisti. Viittaan keskusteluihin anonymisoiduilla nimimerkeillä (esim. *Nimimerkki A*).

Putous-ohjelman BB-Aslak-sketsi (MTV3, 12.2.2014) taas on osa laajempaa Voice of Hahmonen -sketsiä, jossa varsinaisesta sketsihahmopilpailusta pudonneet näyttelijät esittävät kehittämiään sivuhahmoja, joita kilpailussa edelleen mukana olevat hahmot tuomaroivat Voice of Finlandin tapaan. Sketsissä Aku Hirviniemen näyttelemä BB-Aslak vastaa juontaja Jaakko Saariluoman ja kisassa jäljellä olevien sketsihahmojen Martin Niemen, Jäbä Leissöinin, Ymmi Hinaajan ja Antskun kysymyksiin. BB-Aslak on omien sanojensa mukaan ”umpisaamelainen”, ja hahmon asuun kuuluu esimerkiksi neljäntuulenlakki. Tarkoitettu huumori kumpuaa siitä, että hahmon eleissä, puhe-tavassa ja puheenaiheissa toistuvat homomiehiin liitetyt stereotyyppiat, ja hahmon nimi viittaa arvatenkin Big Brother -ohjelmassa esiintyneisiin homomiehiin.

Haastattelu- ja keskustelupalsta-aineistoa lähestyn diskurssintutkimuksen keinoin. Olen kiinnostunut siitä, millaisia kielikäsitteitä ja -asenteita haastatteluista ja keskustelupalstoilta voi löytää ja millaiset yhteiskunnalliset diskurssit näissä käsitteyksissä näkyvät (ks. myös Babcock 2015: 66–67). Kiinnitän huomiota siihen, miten /s/-äännettä ja lausumanloppuista nousevaa intonaatiota asemoidaan keskustelupalstoilla ja haastatteluissa suhteessa sukupuoleen, ikään tai paikallisuuteen: millaisia sanoja tai (affektiivisia) ilmaisuja käytetään kuvaamaan näitä kielenpiirteitä tai homomaiselta kuulostavia puhujia ja toisaalta mikä esitetään homomaisen puheen tai homomaisen puhujan vastakohtana. Haastatteluaineistosta tutkin sitä, miten poikkeavaa /s/-äännettä ja lausumanloppuista nousevaa intonaatiota kuvaillaan ja kommentoidaan homomieheyden kontekstissa. Tarkastelen sitä, millaisiin homoidentiteetteihin, alueellisiin identiteetteihin tai muihin ominaisuuksiin ilmiöt liitetään. Verkko keskusteluista tutkin haastatteluaineiston tapaan sitä, millaisiin sanoin tai termein ilmiöitä kuvataan ja millaisiin sosiaalisiin kategorioihin tai mediaesityksiin ne kytketään. Kiinnitän huomiota myös siihen, millaisia asenteita nämä nimeämiset ja luokittelut välittävät.

BB-Aslak-sketsi eroaa aineistona haastatteluista ja keskustelupalstoista siinä, että se on luonteeltaan performoitua kieltä (ks. Coupland 2007; Bell & Gibson 2011). Näyttelijän sketsihahmoa varten tekemät tiedostetut tai tiedostamattomat kielelliset valinnat antavat tietoa ensinnäkin siitä, mitkä piirteet ovat yleisesti tiedostettuja ja yhteisesti tunnistettuja – BB-Aslak-hahmon oletettu humoristisuus pohjaa osittain siihen, että yleisö ymmärtää kielelliset viittaukset homomieheyteen ja Big Brother -ohjelmassa esiintyneisiin homomiehiin (ks. myös Dufva & Halonen 2016). BB-Aslak-sketsin kohdalla tutkin sitä, miten ja miksi sketsin eri hahmot käyttävät poikkeavaa /s/-äännettä.

4 Normista poikkeavan /s/-äänteen ja lausumanloppuisen nousevan intonaation indeksisyys

Kuten olen jo todennut, normista poikkeava /s/ ja lausumanloppuinen nouseva intonaatio ovat yleisesti tunnistettuja homomieheyden indeksejä suomen kielessä useiden tutkimusten valossa (Surkka 2016; Lindeman 2017; /s/-äänteen osalta ks. esim.

Vaattovaara & Halonen 2015; Halonen ym. 2020: 281–289). Tämä tulee nopeasti esiin myös tutkimalla tämän tutkimuksen aineistoja: molemmat piirteet kertautuvat kaikissa aineistoissa osana homomiehen kielellistä stereotyyppiä. Käsittelen seuraavaksi sitä, mitä muita sosiaalisia merkityksiä poikkeavaan /s/-äänteeseen (4.1) ja nousevaan loppuintonaatioon (4.2) liitetään näissä aineistoissa ja aikaisemman tutkimuksen perusteella. Alaluvussa 4.3 kokoaan yhteen tutkittujen piirteiden indeksistä kenttää ja käsittelen laajemmin sitä, millaisia diskursseja homomiesten puheeseen liittyvät kielikäsitykset sisältävät.

4.1 Poikkeava /s/

Suomen kielessä on vain yksi /s/-äänne, mikä mahdollistaa suuren variaation sen ääntötavoissa. Standardinomainen /s/ on foneettisesti määriteltynä soinniton predorsoalveolaarinen frikatiivi, mutta /s/-äänten variaatioon liittyviä sosiaalisia merkityksiä käsittelevissä tutkimuksissa on törmätty monenlaisiin äänten kuvauksiin. Esimerkiksi helsinkiläistä /s/-äännettä on kuvattu ”teräväksi”, ”sihiseväksi” tai ”sihiseväksi”. (Halonen ym. 2020: 129–139.) Hyvinkin erilaiset /s/:n ääntötavat saatetaan lukea saman kategorian indekseiksi: monet jäljempänä esittelemistäni tutkimuksista käsittelevät nimenomaan etistä /s/-äännettä, mutta esimerkiksi Vaattovaaran ja Halosen (2015) tutkimuksessa homomieheys liitettiin myös soinnilliseen /s/-varianttiin (mas. 64–70). Tästä syystä käytän tässä artikkelissa termiä *poikkeava /s/*, jolla viitataan kaikenlaisiin standardista poikkeaviin tai poikkeaviksi koettuihin /s/-äänteisiin.

/s/-äänten variaation ja sukupuolen ja seksuaalisuuden suhde on kansainvälisesti melko paljon tutkittu ja (ainakin länsimaisten) kulttuurien rajat ylittävä ilmiö. Zimman (2013) päätelee useiden tutkimusten pohjalta, että /s/-äänten variaatio on englannin kielessä yksi niistä piirteistä, jotka indeksoivat miehen homoseksuaalisuutta (Zimman 2013: 6). Samansuuntainen havainto on tullut esille useissa muissakin niin amerikkalaisia kuin brittienglantia (ks. esim. Campbell-Kibler 2011) kuin brittienglantia (Levon 2014) käsittelevissä tutkimuksissa. Vielä tarkempia yhteyksiä etisen /s/-äänten ja sosiaalisten kategorioiden välillä ovat löytäneet Podesva ja Van Hofwegen (2015): pohjoiskalifornilaisella, poliittisesti ja uskonnollisesti konservatiivisella maaseutupaikkakunnalla toteutetussa tutkimuksessa havaittiin, että tutkituilla naisilla on etisempi /s/ kuin miehillä, heteronaisilla hiukan etisempi /s/ kuin lesbonaisilla, homomiehillä hiukan etisempi /s/ kuin heteromiehillä ja kaupunkilaisemmin orientoituneilla miehillä etisempi kuin maaseutuun orientoituvilla miehillä.

Yhteys etisen /s/-äänten ja sukupuolen välillä on tullut lisäksi esille ainakin tanskan kielessä (Maegaard 2010; Pharao ym. 2014; Maegaard & Pharao 2015). Etiseen /s/-äänteeseen liittyy indeksisyyttä sekä Kööpenhaminan ”modernissa” puhemieheissä että erityisesti etnisiin vähemmistöihin assosioituvassa ”katukielessä”, mutta /s/ herättää näissä urbaaneissa puhemieheissä erilaisia mielikuvia. Kööpenhaminan ”modernissa” puhemieheissä etinen /s/ indeksoi feminiinisyyttä ja assosioituu tyttöjen ja homomiesten puheeseen (Pharao ym. 2014: 5–6; Maegaard & Pharao 2015: 91–93). Toisaalta ”katukielessä” etinen /s/ liitetään eräänlaiseen ”kovan maahanmuuttajapojan” hahmoon ja sen myötä katu-uskottavuuteen, maskuliinisuuteen ja heteroseksuaalisuuteen (Pharao

ym. 2014: 7; Maegaard & Pharao 2015: 93). Näissä kategorioissa etinen /s/ ilmentää siis hyvin erilaista sukupuolta ja seksuaalisuutta.

Suomen kielessä etisen tai suhisevan, normatiivisesta ääntämyksestä poikkeavan /s/-ääntämyksen historiaa tunnistettuna ilmiönä on jäljitetty aina 1800-luvulle asti. Äänteen indeksiseen kenttään on sisällynyt eri aikoina monenlaisia merkityksiä: se on yhdistetty aluksi erityisesti Helsingin ruotsinkielisiin näyttelijättäriin, sittemmin iskelmätahtiin ja poplaulajiin ja tämän jälkeen esimerkiksi pissiksiin, alempien yhteiskuntaluokkien naisiin ja homomiehiin. (Vaattovaara & Halonen 2015; Halonen & Vaattovaara 2017; Halonen ym. 2020.) Useissa tutkimuksissa on havaittu, että piirre liitetään voimakkaasti nimenomaan Helsingin ja pääkaupunkiseudun puhekieleen. (Palander 2007; Vaattovaara & Halonen 2015; Halonen & Vaattovaara 2017; Halonen ym. 2020). On huomioitava, että vaikka Helsinkiin liitetty etinen /s/-äänne on *kansanlingvistinen fakta*, sen ei tarvitse olla *lingvistinen fakta*: etisen ääntämyksen kytkeytymisestä tai rajoittumisesta Helsingin puhekieleen ei ole selkeää tieteellistä näyttöä (Vaattovaara & Halonen 2015: 41; Halonen ym. 2020: 133). Joka tapauksessa helsinkiläisyyden ja feminiinisuuden merkitykset ovat liittyneet erityisesti etiseen /s/-varianttiin – tai ainakin ajatukseen siitä – jo pitkään.

Helpposti tunnistettava kielenpiirre on myös helppo komedian väline: Putousviihdeohjelmassa esitetyssä BB-Aslak-sketsissä näyttelijä Aku Hirviniemi käyttää etistä /s/-äännettä hyvin korostuneesti. Hahmon homomieheyttä ei tuoda sketsissä eksplisiittisesti esille, vaikka hahmo puhuu ja elehtii stereotyyppisen homomaisesti. Homouden sijaan sketsissä viitataan BB-Aslakin esille tuomaan vähemmistöstatukseen, ”umpisaamelaisuuteen”. Muut sketsihahmot osoittavat myös ymmärtävänsä tämän vitsein tarkoitettun tulkinnan. Hahmon puhetyylissä ei kuitenkaan ole saamelaisuuteen tai Lappiin viittaavia piirteitä, kuten jälkitavujen *h:n* käyttöä (vrt. Halonen & Pietikäinen 2017). Hahmon ulkoasu sekoittaa saamelaisuuteen ja homomieheyteen liittyviä stereotyyppioita: hahmo käyttää neljantuulenlakkia ja lapikkaita, ja minishortsit, sydämen muotoon leikatut rintakarvat paljastava yläosa ja vaaleanpunainen huulikiilto ovat kenties viittauksia homouteen. Saamelaisuus on saattanut valikoitua hahmon ominaisuudeksi siksi, että se edustaa homomieheyden tapaan tunnistettavaa ja helposti stereotyyppioitavaa toiseutta.

Kiinnostavaa kyllä BB-Aslak ei ole Putouksen sketsissä ainoa, jonka /s/ on etinen. Samassa sketsissä myös Iina Kuustosen helsinkiläistä hipsteriä parodioiva sketsihahmo Jäbä Leissön käyttää etistä /s/-äännettä¹⁰ tilanteessa, jossa muut hahmot reagoivat BB-Aslakin esittäytymiseen:

(1) BB-ASLAK

Jäbä Leissön: meit/s/i kyl komppaa jä:bää meitsi on ollu iha
saamelaispridessaki,

BB-Aslak: okei mitä /s/ä tiiät mei/s/t /s/aamelai/s/ist muka?

---

10. Olen merkinnyt etisen /s/-äänteen litteraattiin merkillä /s/.

Jäbä Leissön: jäbät vetää tosi my/s/ti/s/t /s/ettii iha omi/s/ porukoi/s/
to/s/i uugeet kamaa mut jäbä puhuu iha yllättävä hyvää
/s/uomee,
(--)

Antsku: si- sie oot kyl hauska mut saanks mie kysyy ko meil ei
Imatral oo tommosii ko sie oot?

BB-Aslak: mm?

Antsku: tommosii saamelaisii?

BB-Aslak: vai poroerottelijoita mm?

Antsku: ni ossaat sie, (.) oot sie hyvä kuuntelija osaat sie
sisu:staa?

Esimerkissä 1 helsinkiläinen Jäbä Leissön korostaa solidaarisuuttaan, positiivista asennettaan ”saamelaisia” kohtaan ja asiantuntemustaan aiheesta kertomalla, että on ollut *saamelaispriedessaki*. Imatralta kotoisin oleva Antsku puolestaan kertoo, ettei Imatralle ole *tommosii ko sie oot (--) tommosii saamelaisii* ja kysyy BB-Aslakilta, onko hänellä stereotyyppisesti homomiehiin liitettyjä ominaisuuksia tiedustelemalla, osaako hän kuunnella ja sisustaa. On huomionarvoista, että Antskua esittävä Jussi Vatanen ei käytä sinänsä hyvin feminiinisen kotirouvan performanssissaan etistä /s/-äännettä. Antsku on hahmona hyvin herkkä ja tunteellinen, mihin viittaa myös hänen hokemansa: ”Mie romahan!” Kun BB-Aslak väittää myöhemmin sketsissä Antskun miehen olevan myös ”saamelainen”, tässä kontekstissa siis homo, Antsku uhkaa kuitenkin käydä häneen käsiksi, kuten hän kertoo tekevänsä muillekin samanlaisille Imatran Rosson naistenvessassa. Pehmeän feminiinisuuden lisäksi Antskun hahmoon liittyy siis myös rakennettua karskiutta.

Suurempi syy sille, miksi Antskun /s/ ei ole etinen, liittyyne hahmon imatralaisuuteen. Kuten mainittu, frontaalinen /s/-äänne assosioituu suomen kielessä voimakkaasti Helsinkiin. Ilmiöstä puhutaankin esimerkiksi ”stadilaisena ässänä” tai tarkemmin ”itä-helsinkiläisten pissisten ässänä” (Vaattovaara & Halonen 2015). Etisen /s/-äänteen indeksisyys ei kuitenkaan ole yksiselitteistä: Halosen ja Vaattovaaran (2017) mukaan äänne kantaa pikemminkin erilaisten sosiaalisten tyylien ja käytänteiden merkityksiä, jotka kaikki puolestaan liittyvät jollain tapaa ideologisesti Helsinkiin (Halonen & Vaattovaara 2017: 1189).

Halosen ja Vaattovaaran mukaan yhteinen nimittäjä näille sosiaalisille merkityksille on jonkinlainen liioiteltu, sivistymätön, teeskentelevä tai muutoin vääränlainen feminiinisyys. Ruotsinkielisiin näyttelijättäriin, iskelmästähtiin, pop-laulajiin ja pissiksiin liitetty piirre on saanut edellisiin ideologisesti liittyvän (feminiinisen) homomieheyden merkityksen. Edelleen näitä merkityksiä yhdistäviä tekijöitä ovat eräänlainen stigmati-soituneisuus, toiseus ja normista poikkeaminen. (Halonen & Vaattovaara 2017.) Kääntäen voisi ajatella, että etinen tai poikkeavaksi katsottu /s/-äänne kantaa epätoivotun tai normista poikkeavan maskuliinisuuden merkitystä silloin, kun puhujana on mies. Tästä seuraa se, että Putouksen sketsissä kaksi eri näyttelijää käyttää etistä /s/-äännettä kahden eri sketsihahmon – tosi-tv-ohjelmia kiertävän homohahmon ja flegmaattisen mainostoimistohipsterin – puhetaipojen piirteinä indeksoidakseen sillä kahta eri asiaa:

homomieheyttä ja ärsyttävää helsinkiläisyyttä. Toisaalta ei-helsinkiläisen naishahmon puhetapaan etinen /s/ ei hahmon feminiinisyydestä huolimatta mahdu, sillä sen käyttö antaisi helsinkiläisyyden vaikutelman.

Etisen /s/-äänteen indeksinen kenttä osoittaa alueellisuuden, seksuaalisuuden ja sukupuolen kietoutuvan ideologisesti yhteen. Se, millainen /s/-äänne millaiseenkin alueeseen liittyy, näyttäisi myös olevan kulttuurien rajat ylittävä ilmiö: esimerkiksi Campbell-Kiblerin amerikanenglantia koskevassa kuuntelututkimuksessa etinen /s/ arvioitiin homomaiseksi ja vähemmän maskuliiniseksi, kun taas takainen /s/ katsottiin maskuliiniseksi ja myös maalaiseksi silloin, kun näytteessä kuului muita Yhdysvaltain eteläosien puheelle tyypillisiä piirteitä (Campbell-Kibler 2011: 58–63). (Hetero)maskuliinisuus ja maalaisuus kietoutuvat siis jollain tapaa yhteen, samoin kuin homomaisuus ja kaupunkilaisuus, mikä tulee esiin myös haastatteluaineistossa. Kysyttäessä, voiko miehen homoseksuaalisuuden päätellä tämän puhettavan perusteella, Lapista Helsinkiin muuttanut haastateltava HKI5 liittyy maskuliinisuuden Lapin puhetapaan:

(2) Haastattelu HKI5

HKI5: öö, (.) Lapissa voi mutta Stadissa ei.

H: joo.

HKI5: et niinku, (.) öö (.) Lapissahan kaikki puhuu sillee tai vähä @tällai näi vittu saatana perkele@. (.) meiningillä et siinä tulee se niinku maskili- (.) masku- (.) maskuliinisuus koko ajan läpi, (.) mut siis niinko, (.) ööh mä oon täällä (.) törmänny varsinki korkeasti koulutetut?

H: mmh.

HKI5: puhuu monesti sillai (.) tosi sievästi ja siis siellä se ässäki suhahtaa et niinku (.) et ei (.) ei pysty sanoo, (.) ei tosiaankaan pysty sanoo.

HKI5:n mukaan Lapissa homomiehen tunnistaa helposti homoksi puhetyylin perusteella, koska puheen normi on normatiivisen maskuliininen ja sisältää esimerkiksi kiroilua, ja näin ollen homomiesmäinen, ”ei-maskuliininen” puhe poikkeaa tästä normista tunnistettavasti. Liitepartikkeli *-han* sanassa *Lapissahan* viittaa kenties siihen, että haastateltava esittää käsityksen Lapille ominaisesta puhetavasta yleisesti hyväksyttynä totuutena ja puhettavan voimakkaana normina: *kaikki puhuu sillee* (ks. VISK § 830). Samanlaista kontrastia ei puhujan mukaan ole Helsingissä, jossa etenkin korkeasti koulutetut miehet puhuvat *sievästi ja ässä suhahtaen* seksuaalisuudesta riippumatta. Koulutetun helsinkiläismiehen homoutta on siis puhettavan perusteella hankalaa arvata – tai, kuten haastateltava toistolla vahvistaa: *ei tosiaankaan pysty sanoo*. Suhisevaan ässään kytkeytyy kaksi diskurssia: normatiivinen heteromaskuliinisuus ja siitä poikkeaminen sekä maaseudun ja kaupungin vastakkainasettelu. Vaattovaaran ja Halosen mukaan käsite *helsinkiläinen ässä* onkin suomalaisille jo itsessään tapa jäsentää Suomea ja suomea sosiokulttuurisesti. Sen avulla tehdään urbaanisuuteen tai

maaseudun ja kaupungin olosuhteiden ja ihmisten vastakkainasetteluihin liittyviä erontekoja (Vaattovaara & Halonen 2015: 41).

4.2 Lausumanloppuinen nouseva intonaatio

Suomen kielen tyypillistä sävelkulkua kuvataan yleensä koko lausuman ajan laskevaksi, olipa kyseessä sitten väite- tai kysymyslause. Kysymyslauseen perussävel tosin pysyy väitelauseen säveltä korkeammalla koko lausuman ajan, ja lisäksi korkeammalla intonaatiolla merkitään keskeneräisyyttä ja jatkuvuutta, kun taas puhejakson päättyessä intonaatio laskee voimakkaammin. (Kurki 2012: 81; Nieminen, Kurki, Kallio & Behravan 2014: 189.)

Suomen kielessä lausumanloppuista nousevaa intonaatiota ja sen kommunikatiivisia funktioita erityisesti nuorten tyttöjen keskustelussa on tutkinut etenkin Routarinne (esim. 2003, 2008). Routarinteen (2008: 125) mukaan ilmiö on ilmaantunut varsinkin eteläsuomalaisten tyttöjen puheeseen 1990-luvulla. Nouseva loppuintonaatio on vuorovaikutusresurssi, jolla on esimerkiksi kerronnallisia ja vuorotteluun liittyviä tehtäviä (Routarinne 2003), mutta kieliasennetutkimuksessa se on tyylillisenä piirteenä kytkeytynyt pääkaupunkiseutuun ja varsinkin nuoriin naisiin (Vaattovaara 2009b; Piippo, Vaattovaara & Voutilainen 2016: 110–111; Vaattovaara, Kunnas & Saviniemi 2018: 303). Myös Kurki (2012) on havainnut nousevan loppuintonaation herättävän toisaalta nuoruuteen ja toisaalta pääkaupunkiseutuun viittaavia mielikuvia (mas. 85), ja Lehtonen (2015: 142) on huomauttanut nousevasta loppuintonaatiosta käytävän keskustelun olevan jokseenkin samankaltaista kuin etisestä /s/-äänteestä käytävän keskustelun – ja että molemmat liitetään pissiksiin.

Nousevaan loppuintonaatioon on liitetty tutkimuksessa myös tiettyä puhujaryhmää laveampia merkityksiä. Loppunousun on vanhemmissa lähteissä katsottu viestivän ainakin puhujan epävarmuutta (ks. esim. Routarinne 2008: 131), kenties siksi, että nousevalla intonaatiolla merkitään kysymystä useissa kielissä. On huomattava, että epävarmuutta ilmaisevat kielenkäytön tavat on liitetty naisten puheeseen jo esimerkiksi Robin Lakoffin klassikkoartikkelissa ”Language and woman’s place” (1973), jossa hän esitti naisten käyttävän nousevan loppuintonaation lisäksi esimerkiksi epävarmuuden ilmauksia, liitekysymyksiä ja intensiteettisanoja (ks. myös Piippo ym. 2016: 193; Kiesling 2019: 37–38). Samojen piirteiden on toisaalta ehdotettu myöhemmässä keskustelussa olevan pikemminkin tapoja antaa tilaa puhekumppanin mielipiteille ja keskusteluun osallistumiselle (ks. Piippo ym. 2016: 194). Myös Routarinne (2008: 140) havaitsi tutkimuksessaan, että loppunousulla määritetään keskustelussa yhteistä maaperää ja varmistetaan seurattavuutta, mitä tukee myös se, että loppunousun jälkeen jätetään yleensä tilaa toiselle keskustelijalle ennen kertomuksen jatkamista.

Nouseva intonaatio on myös mielipidekirjoituksissa ja keskustelupalstoilla käytävän huolestuneen kielikeskustelun vakioaihe (ks. esim. Lehtonen 2015: 141–142). Kuten aikaisemman tutkimuksen perusteella voi olettaakin, keskustelupalstoilla keskustelua on käyty piirteen yleisen ärsyttävyyden lisäksi sen assosioitumisesta niin naisten kuin homomiestenkin puheeseen:

(3) Verkkokeskustelu tiede.fi: Homomiesten intonaatio¹¹

Sama itellääki, meikällä ei oo mitää homoutta vastaan mutta hintit pistää verisuonet koetukselle.

Eihän sellainen puhetapa voi olla opittua?

Toki joillaki miehillä on korkeampi ääni ja se voi olla ”naisellisen” pehmeä mutta hinttiaksentti hyppää täysin erilleen tuosta.

Ja mikä siinä ärsyttää? Sen teennäisyys.

Muistakaa, että puhuin vain tuosta nousevasta imelletystä intonaatiosta lauseiden lopussa (Nimimerkki A, 6.8.2009)

Siedätkö sitä naisilta? (Nimimerkki B, 6.8.2009)

Kuten jo sanoin, en ole sitä vielä naisten suusta kuullut. (Nimimerkki A, 6.8.2009)

Kyllähän kaikki ns tosinaiset niin puhuvat. Nainen ilman nousevaa intonaatiota kuulostaa lesbolta tai Itä-Helsingin teiniltä.

Tuo ”ällöttävyys” johtuu nimenomaan siitä, sukupuolelle epätyypillisestä äänenkäytöstä, kuulostaa samalta kuin miltä näyttäis jos tädillä olis munat. (Nimimerkki C, 6.8.2009)

”Tosinaiset”..

Tiedä nyt sitten mikä se tosinaisen on? Tukiainen samlla tavalla puhuu ja moni muu samantapaisen tyylin omaava. Itse tunnen enemmän noita järkeviä naisia ja mielestäni he ovat tosinaisia.

Yberhomointonaation omaavat homot ja naiset, jotka puhuvat samalla tavalla laitan aivan omaan ”idiootti”-kategoriaansa. (Nimimerkki D, 6.8.2009)

Esimerkin 3 keskustelussa aloittaja on alun perin pohtinut, mistä homomiesten lausumanloppuinen nouseva intonaatio johtuu. Keskustelu on kääntynyt myös siihen, puhuvatko naiset yleensä tai tietynlaiset naiset samalla tavalla. Nimimerkki A kertoo alussa ärsyntyvänsä *imelletystä intonaatiosta lauseiden lopussa*, mutta korostaa viestissään, että puhuu pelkästään kielenpiirteestä eikä homoseksuaalisuudesta yleensä. Nimimerkki B kenties kyseenalaistaa tämän tiedustelemalla, sietääkö nimimerkki A samanlaista kielenkäyttöä myös naisilta, mihin A vastaa, ettei ole *sitä vielä naisten suusta kuullut*. Kuitenkin nimimerkin C mielestä *kaikki ns tosinaiset* käyttävät lausumanloppuista nousevaa intonaatiota, ja naispuhujia *ilman nousevaa intonaatiota kuulostaa lesbolta tai Itä-Helsingin teiniltä*. Nimimerkki C esittää samalla teorian siitä, miksi tällainen intonaatio kuulostaa *”ällöttävältä”* nimenomaan

---

11. Esimerkin keskusteluketjua ei tässä esitetä kokonaisuudessaan, vaan osa viesteistä on poistettu.

(homo)miesten suusta: ilmiö on sukupuolelle epätyypillistä äänenkäyttöä. Nimimerkki D puolestaan kyseenalaistaa C:n väitteen, että nousevaa intonaatiota käyttävät ”*tosinaiset*”, ja kertoo liittävänsä kielenpiirteen *Tukiaisen* – oletettavasti julkisuudesta tutun Johanna Tukiaisen – ja *samantapaisten tyylin omaavien* puheeseen. Kaikki lausumanloppuista nousevaa intonaatiota käyttävät, niin homomiehet kuin (hetero)naisetkin, nimimerkki D sijoittaa *aivan omaan ”idiootti”-kategoriaansa*. Ainakaan suositeltava piirre nouseva loppuintonaatio ei siis niin homomiesten kuin naistenkaan puheessa kirjoittajan mielestä ole.

On mielenkiintoista, millaiseen naiseuteen lausumanloppuinen nouseva intonaatio keskustelussa yhdistetään ja toisaalta ollaan yhdistämättä. Nimimerkki A:ta lukuun ottamatta keskustelijat ovat enimmäkseen sitä mieltä, että ilmiö liittyy myös naisten puheeseen, mutta nimimerkki C pitää piirrettä kenties yleisempänä naisten puheen piirteenä kuin nimimerkki D. Kategoriolla *kaikki ns tosinaiset* nimimerkki C saattaa tarkoittaa perinteisellä tavalla feminiinisiä naisia, tai ainakin sellaisia, jotka eivät ole *lesboja tai Itä-Helsingin teinejä*. C:n ajatus siitä, että lesbonaiset eivät käytä puheessaan feminiiniseksi miellettyä piirrettä, on stereotyyppien valossa odotuksenmukainen. Sen sijaan huomio Itä-Helsingin teineistä on sikäli mielenkiintoinen, että aikaisemman tutkimuksen valossa lausumanloppuinen nousevan intonaation voisi olettaa yhdistyvän juuri tähän kategoriaan. On toki mahdollista, että kirjoittajan mielikuvaan *Itä-Helsingin teinistä* liittyy muita asioita kuin pissis-stereotyyppi¹². Nimimerkki D toisaalta liittää nousevan loppuintonaation nimenomaan *Tukiaisen* ja *monen muun samantapaisten tyylin omaavan* puheeseen. Tämän kategorisoinnin voi arvella tarkoittavan tietyllä tavalla ”pissismäisiä”, näyttävästi meikkaavia, paljastavasti pukeutuvia ja provokatiivisesti käyttäytyviä naisia. Tähän kategoriaan nimimerkki D kontrastoi *järkevät naiset*, joita hän itse kertoo tuntevansa enemmän ja jotka taas eivät lausumanloppuista nousevaa intonaatiota käytä.

Keskustelu avaa näkökulmia myös siihen, miksi nouseva loppuintonaatio herättää negatiivisia mielikuvia ja jopa ärsyttää. Nimimerkki A kertoo, ettei hänellä ole sinänsä mitään homoseksuaalisuutta vastaan, mutta *hintit pistää verisuonet koetukselle*. Sanalla *hintti* kirjoittaja saattaa viitata tietynlaiseen homomiehen stereotyyppiin, jonka puheelle nouseva loppuintonaatio on tunnusomaista, sillä keskusteluketjussa on tätä viestiä aiemmin keskusteltu siitä, että kaikkien homomiesten puheessa piirrettä ei ole. Nimimerkki A lisää vielä, että miehellä voi hyvin olla *korkeampi* tai ”*naisellisen*” *pehmeä* ääni, mutta että nimenomaan *hinttiaksentti* ärsyttää, ja lisää vielä uudessa viestissä, että tarkoittaa *hinttiaksentilla* lauseen lopussa nousevaa intonaatiota. Piirteen ärsyttävyyden syyn nimimerkki A kertoo olevan *teennäisyys* – piirre ei siis ole miehen puheessa kirjoittajan mukaan luonteva tai aito. Nimimerkki C:n analyysi piirteen ällöttävyyden syystä on jokseenkin samansuuntainen: kokemus syntyy hänen mukaansa *sukupuolelle epätyypillisestä äänenkäytöstä* ja siitä, että piirre *kuulostaa samalta kuin miltä näyttäis jos tädillä olis munat*. Toisin sanoen miehen puheessa lausumanloppuinen nouseva intonaatio poikkeaa puhujan mukaan normeista ja odotuksista.

12. Pissis-stereotyyppiin liitetään esimerkiksi provosoiva pukeutuminen, tupakointi ja runsas alkoholin käyttö (ks. esim. Vaattovaara & Halonen 2015: 73–74).

Nousevaan loppuintonaatioon liittyvät mielikuvat kielivät jälleen siitä, että homomieheydellä ja eräänlaisen sopimattoman naiseuden ja pääkaupunkiseutulaisuuden diskursseilla on jonkinlainen ideologinen yhteys. Yksi yhdistävä tekijä on ainakin se, että ne kaikki ovat poikkeuksia normeista tai standardeista – liitettiinpä loppunousu mihin sosiaaliseen kategoriaan tahansa, sitä pidetään usein vieraana ja siksi paheksuttavana (ks. esim. Lehtonen 2015: 141–142; Piippo ym. 2016: 109–111). Toinen feminiinisyiden, pääkaupunkiseutulaisuuden ja homomieheyden yhteinen tekijä on se, että mikään niistä ei mahdu stereotyyppiseen kuvaan suomalaisesta (hetero)miehestä. Kysyttäessä sitä, millaiset kielenpiirteet saavat ajattelemaan, että puhuja voisi olla homo, myös HKI14 kertoo puhujan kuulostavan herkemmin homomieheltä, jos tällä on tietty, standardista poikkeava intonaatio:

(4) HAASTATTELU HKI14

HKI14: ehkä semmone vähä, (.) korkeempi tai jotenki, (.) oudosti? (.) menevä intonaatio niinku sillee et se ei kuulosta esimerkiksi samalta ku, (.) joku uutistenlukijan tai joku tämmöne, (.) vaik urheilua- urheilijaa ku haastatellaan ja voiha urheilijakin olla homo. (.) ni mut et sillee et jos tiedetään et hän on hän hetero niin kuulostaa jotai-

Korkeampi ääni ja äänenkorkeuden suuremmat vaihtelut eivät kuulu puhetapaan, jollaista odotetaan esimerkiksi uutistenlukijalta tai heteroseksuaalilta urheilijalta. Näin haastateltavan kuvaama *korkeempi* ja *oudosti menevä* intonaatio hahmotuu poikkeukseksi oikeastaan kahdestakin normista: Uutistenlukijalle tyypillinen puhetapa lienee hyvin asiallinen, standardinomainen ja ehkä siksi myös monotoninen. Heteroksi tiedetyn urheilijan puhe taas edustanee tässä normatiivisella tavalla maskuliinisena pidettyä puhetta, joka lienee sekin stereotyyppisesti matalaa ja monotonista. Voisikin ajatella, että ”erikoinen” intonaatio valikoituu indeksoimaan homoutta juuri vasten näitä stereotyyppioita – kenties sillä merkitään jotakin sellaista, joka ei mahdu muottiin tai joka ei kuulu suomalaisen heteromiehen kategoriaan (vrt. Campbell-Kibler 2011: 64).

4.3 Helsinkiläinen, feminiininen ja nuori

Erikoisten /s/-äänteiden ja nousevan loppuintonaation sosiaaliset merkitykset voisi edellisen perusteella kiteyttää kolmeen nimittäjään: ne liitetään feminiinisyteen, nuoruuteen ja helsinkiläisyyteen ja usein nimenomaan näihin kolmeen yhdessä. Ei voi pitää yllättävänä, että juuri näihin kategorioihin liittyvät kielenpiirteet ovat osa myös homomiehen kielellistä stereotyyppiä, sillä mediassa esiintyvät stereotyyppisimmät homohahmot ovat usein juuri tällaisia – ulkonäöstään ja pukeutumisestaan huolehtivia nuoria helsinkiläisiä. Samanlainen hahmo näkyy myös monissa haastatteluaineiston vastauksissa kysymykseen siitä, puhuvatko jotkut tietyt homomiehet ”homo-*maisemmin*” kuin toiset:

(5) Haastattelu TRE7 (H = haastattelija)

H: aa ketkä sun mielestä (.) puhuu sillä tavalla homomaisesti ja ketkä ei, (.) sä sanoit että (.) tälläset neitimäisemmät,
 TRE7: joo just tälläset neitimäisemmät jotka (.) tykkää muadista ja (.) kulkee kavereitten kanssa kau- kaupungilla ja (.) käy kaikkeissa homobaareissa joka viikonloppu ja (.) niil on kaikki (.) kaikki hienot (.) vaatteet ja (.) kaikki tälläset yleensä ne puhuu just sillee. (.) hauskaasti,

Muodista tykkääminen, kavereiden kanssa kaupungilla kulkeminen ja homobaareissa käyminen joka viikonloppu hahmottuvat osaksi urbaania ja lisäksi kenties melko varakasta elämäntyyliä. Jatkuva baareissa käyminen ja hienot vaatteet edellyttävät hyvää tulotasoja tai ainakin tietynlaista rahan käytön tapaa. Homobaareja on Suomessa vain suurimmissa kaupunkikeskuksissa, ja kaupunkilaisuus, usein tarkemmin helsinkiläisyys, määrittääkin ylipäätään käsityksiä stereotyyppisellä tavalla puhuvista homomiehistä. Tämä on tavallaan luontevaa, sillä seksuaalivähemmistöihin kuuluvien ihmisten muuttaminen suuriin kaupunkiin ja etenkin pääkaupunkiseudulle suvaitsevaisemmän ilmapiirin ja homokulttuurin perässä on niin Suomessa (Parkkinen 2003: 25; ks. myös esim. Yle-Uutiset 13.8.2009) kuin muualla maailmassakin tunnistettu ilmiö (ks. esim. Wimark 2014).

Helsinki on paitsi maan homokulttuurin keskus myös monien epätoivottujen ominaisuuksien keskittymä ihmisten mielikuvissa: Helsingin syntyisyydestä ja paheellisuudesta on huolestuttu jo 1800-luvulta asti (Halonen ym. 2020). Mielikäisen ja Palanderin itäsuomalaisen murreasenteita koskevassa tutkimuksessa helsinkiläisten puhe tapaa luonnehdittiin esimerkiksi *teennäiseksi*, *leuhkaksi*, *ylimieliseksi* ja *hienostelevaksi* (Mielikäinen & Palander 2002: 103). Näillä adjektiiveilla kuvataan helsinkiläisten puhe tavan lisäksi helsinkiläisten oletettua käyttäytymistä, sillä ne toisintavat maaseudun ja kaupungin välisistä eroista käytävän keskustelun peruskuvastoa. Niedzielski ja Preston (2000: 308) ovatkin todenneet, että tällaiset kulttuuriset käsitykset ja asenteet vaikuttavat usein kieltä koskevien havaintojen taustalla.

Muun Suomen ja Helsingin vastakkainasettelu näkyy myös TRE9:n haastattelussa kysyttäessä, ketkä käyttävät hänen kuvaamaansa homomaista puhetyyliä, josta hän on aiemmin antanut esimerkiksi tv-persoona Cristal Snow'n:

(6) Haastattelu TRE9

TRE9: mä luulen että se on enempi kyllä sitte tonne painottuu tonne (.) Hesaan sekin et mä luule että tuolla Kaja-, (.) Kajaanissa jos siel nyt mitään gaykulttuuria on nih, (.) kyl ne puhuu varmaa (.) kajjaanilaisittain sitte siellä että tuota, (.) se on se hesalainen se slangi (.) joka sekottuu sitte tämmösee jonkullaisee ihmeelliseen,

Haastateltava sijoittaa siis homomaisen puhetyylin ennen kaikkea Helsinkiin, kun taas esimerkiksi Kajaanissa – jossa homokulttuurin olemassaolo on puhujan mukaan kyseenalaista – homotkin puhuvat todennäköisesti *kajjaanilaisittain*. Helsinkiläisten homomiesten erityinen puhetapa puolestaan muodostuu alueelle tyypillisen puhe-tavan ja esimerkiksi Cristal Snow’n puheelle tyypillisten piirteiden yhteisvaikutuksesta: *hesalainen slangi* sekoittuu *tämmösee jonkullaisee ihmeellisee*. Ajatus tuo mieleen alaluvun 4.1 esimerkin 2, jossa HKI5 kertoo, että homomies on hankalampi erottaa puhe-tavan perusteella Helsingissä, koska *ässä suhahtaa* Helsingin puhekielessä muillakin kuin homomiehillä. Helsinkiläisiksi mielletyt piirteet ovat siis tärkeä osa homomiehen kielellistä stereotyyppiä. Samanlaisia mietteitä Helsingin puhekielen yhteydestä homo-maiselta kuulostavaan puheeseen on myös seuraavassa verkkokeskusteluesimerkissä, jossa nimimerkki F vastaa nimimerkin E viestiin:

(7) Verkkokeskustelu Suomi24: Kertokaa mistä homoille tulee se ääni?

Helsingissä kaikki miehet puhuu kuin homot. (Nimimerkki E, 19.9.2013)

Ja täällä Pohojam’maalla me homotkin puhutaan kuin miehet, perkele!
(Nimimerkki F, 22.9.2013)

Kahden nimimerkin välinen keskustelu on toki humoristinen, mutta nimimerkki E esittää esimerkissä verkkokeskusteluaineistossani yleisen ja myös tutkimuksissa esiin tulleen näkemyksen: helsinkiläisten miesten puhe kuulostaa homomaiselta (vrt. esim. Vaattovaara & Halonen 2015: 64–70). Sen sijaan miesten puhe millä tahansa muulla murrealueella vaikuttaa vastaavasti kuulostavan ”maskuliiniselta”: aikaisemmassa alaluvun 4.1 esimerkissä 2 HKI5 kuvasi Lapin puhetyyliä *maskuliiniseksi* helsinkiläisten puheeseen verrattuna, ja nimimerkki F vastaa edeltävässä esimerkissä Pohjanmaalla *meidän* homojenkin puhuvan *kuin miehet*. Myös kirosana näytteenä tästä puhetyylistä yhdistää molempia esimerkkejä. Lisäksi murreilmaus *Pohojam’maalla* saattaa sekoin toimia eräänlaisena maskuliinisuuden indeksinä: Mantila (2004) liittyy artikkelissaan erityisesti eteläpohjalaiset murrepiirteet (maalaisen) maskuliinisuuteen yhdessä esimerkiksi svaavokaalin ja yleisgeminatation kanssa (mts. 329–331). Voi siis sanoa, että maskuliinisuus ja feminiinisyys sisältävät myös alueellisia merkityksiä tai limittyvät maaseudun ja kaupungin vastakkainasetteluun. Asetelma, jossa ”homojen puhetapa” ja ”miesten puhetapa” ovat toisilleen vastakkaisia, sisältää puolestaan käsityksen, että mieheys tai maskuliinisuus tarkoittavat ei-homoutta.

Ajatus homomiesten puheesta feminiinisenä ja heteromiesten puheesta maskuliinisenä ei ole uusi. Ylipäättään naisellisuus on liitetty homomiehiin monissa kulttuurissa satoja vuosia ja seksologiassakin jo hyvin kauan: pitkälle ennen viime vuosisadan puoliväliä ajateltiin, että toisista miehistä kiinnostuvat miehet olivat jollain tapaa psykologisesti naisia (ks. esim. Cameron & Kulick 2003: 81). Useampi haastateltavien vanhemmista haastateltavista puolestaan kuvasi Helsingissä viime vuosisadan puolivälissä vallinnutta käytäntöä, jossa homomiehiin viitattiin naisen nimellä (ks. Surkka 2016: 66; samasta ilmiöstä Yhdysvalloissa ks. Cameron & Kulick 2003:

76–77), ja 1960-luvun Helsingin homokulttuuria kuvannut Valdemar Melanko kirjoittaa *Puistohomot*-teoksessaan naisellisesti käyttäytyvistä homomiehistä, joita nimitettiin ”siskoiksi” (Melanko 2012: 58). Esimerkissä 5, jossa TRE7 kuvailee homomaisella tavalla puhuvia homomiehiä, koko määritelmä alkaa sanalla *neitimäinen*, jota käytetään laajalti myös verkkokeskusteluissa kuvaamaan homomiesten puhetta, heidän käytöstään tai molempia.¹³ HKI3 kertoo haastatteluesimerkissä mieltävänsä homomaisen puhutavan helposti *naismaiseksi*:

(8) Haastattelu HKI3

HKI3: ja se mikä o ehkä vähän surullistaki et sit, (.) sen mieltää jotenki automaattisesti naismaiseksi puhetyyliksi, (.) ja sehä on vähä halveeraavaa? (.) mä en sit, (.) mä oo yrittäny nyt oikeen opettaa itteeni etten mä niinku, (.) ajattelis siit mitenkään negatiivisest,

HKI3:n ajatuksen voi tulkita kahdella tapaa. *Surullista* voi olla se, että puheen ”ärtyttävät” piirteet tulkitaan *naismaiseksi puhetyyliksi*, koska tulkinta on halveeraava naisia kohtaan – tai sitten halveeraavaa on homomiehen puheen mieltäminen *naismaiseksi*. Mitä tahansa haastateltava esimerkissä tarkoittaakaan, on selvää, että ”naismaisuuella” on negatiivinen konnotaatio.¹⁴ Toisaalta toimiminen ei-maskuliinisesti voidaan nähdä myös positiivisena asiana. Esimerkissä 9 TRE11 pohtii, miksi monet homomiehet puhuvat hänen feminiiniseksi kuvaamallaan tavalla ja ehdottaa, että puhetapa voisi olla vastaveto *maskuliinisuuden korostamiselle*:

(9) Haastattelu TRE11

TRE11: oliskoha siin sit vähä sitäki (.) ku jo- joillaki on se (.) niinku (.) hyvin pinnalla se oman maskuliinisuuden korostaminen? (.) ni olisko tää sit vähä niinku vastakkainen (.) vastaveto sille että (.) kaikkien ei välttämät tarvi olla, (.) niin (.) miehekkäitä ja maskuliinisiä ja mä saan puhuu tällä tavalla jos mä haluan ja (.) nii. (.) siin on ehkä vähän semmone (.) en tiiä mul tulee vaa mieleen tällai yhtäkkiä et olisko se niinku (.) vähä kapinointiiki sitä (.) sukupuoliroolitust kohtaa.

Syy siihen, miksi homomies käyttää puheessaan feminiiniseksi miellettyjä kielenpiirteitä, ei siis ole niinkään feminiinisuuden tavoittelu kuin kapinointi sukupuolirooleja vastaan – kaikkien ei tarvitse olla miehekkäitä ja maskuliinisia. Puhetavalla

13. Sana *neitimäinen* liittyy toki sukupuolen ja siviilisäädyn lisäksi myös ikään. Kun homomiesten puhetta kuvataan aineistossa feminiinisyteen viittaavilla sanoilla, käytetään sellaisia nuoruuteen kytkeytyviä sanoja kuin *neiti*, *tyttö* ja *pissis* – ei esimerkiksi *täti* tai *mummo*.

14. Negatiivisesta asennoitumisesta puhutavan feminiinisyyttä kohtaan on kirjoittanut esimerkiksi Lindeman (2017: 65–68).

voi myös demonstroida omaa vapauttaan ja kykyään erottua: minä saan puhua tällä tavalla, jos haluan. Näin ajateltuna homomiehen puhettavan luokittelu feminiiniseksi johtuu enemmänkin vallitsevasta kaksinapaisesta sukupuolijajattelusta ja sukupuoli-stereotypioista (kaksinapaisesta sukupuolijaosta ks. myös Leino tässä numerossa). Kaikki, mikä ei ole normatiivisella tavalla maskuliiniseksi katsottua, hahmottuu feminiiniseksi, samoin kuin mieheyteen kohdistuvia odotuksia vastaan kapinointi (ks. myös Piippo ym. 2016: 203). Tästä syystä feminiiniseksi katsottujen piirteiden voi ajatella olevan osa homomiehen kielellistä stereotyyppiä yhtäältä siksi, että stereotypia homomiehestä on feminiininen, ja toisaalta siksi että feminiiniset piirteet rajautuvat heteromiehen kielellisen stereotyypin ulkopuolelle.

Kuten aiemmissa luvuissa on käynyt ilmi, poikkeavaksi koettujen /s/-äänteiden ja nousevan loppupointonaation yhteys kaupunkilaisuuteen, nuoruuteen ja naiseuteen ei ole tutkimuksen valossa yksiselitteinen: on toki viitteitä siitä, että kaupunkilaiset nuoret naiset käyttävät näitä piirteitä, mutta ei ole vahvaa näyttöä siitä, että tähän sosiaaliseen kategoriaan kuuluvat ihmiset käyttäisivät niitä todellisuudessa enemmän kuin muut. Sen sijaan vahvaa näyttöä on siitä, että nämä piirteet liittyvät kielikäsitelyssä usein tähän kategoriaan. Samoin olen osoittanut, että etinen tai muutoin erikoinen /s/-ääne ja nouseva loppupointonaatio ovat kyllä osa homomiehen kielellistä stereotyyppiä, mutta ei ole tutkimusnäyttöä siitä, että homomiehet käyttäisivät näitä piirteitä erityisen paljon.¹⁵ Tämä taas kutsuu pohtimaan sitä, miksi näin on. Mikä tekee kielenpiirteestä feminiinisen, nuoren ja kaupunkilaisen – tai homomaisen? Yksi vastaus on, että nämä kaikki kategoriat edustavat jotain, mitä vallitseva käsitys suomalaisesta heteromiehestä ei ole.

Sama ajatus on tullut esiin esimerkiksi Zimmanin (2013) tutkimuksessa, jossa puhenäytteitä kuunnelleet koehenkilöt luokittelivat sekä cis-homomiesten¹⁶ että transmiesten äänet ”homomaisemmiksi” kuin cis-heteromiesten äänet, vaikka heidän puhe-tavoissaan ei ollut yhteneviä kielenpiirteitä ja vaikka tutkimukseen osallistuneilla ei ollut käytössään äänten lisäksi muuta tietoa. Zimmanin tulkinta tästä on, että miehen puheen ”homomaisuus” ei synny niinkään tietyistä piirteistä vaan siitä, että se poikkeaa normatiiviseen tai hegemoniseen maskuliinisuuteen liitetystä puhettavasta (Zimman 2013: 27). Myös esimerkiksi Zwicky (1997) ja Kiesling (2002) ovat todenneet, että hegemonisesta, heteroseksuaalisesta maskuliinisuudesta poikkeavat kielelliset käytännöt kategorisoidaan usein ”homomaisiksi” puhujan seksuaalisuudesta riippumatta.

Kiesling (2007) erottaa neljä yhdysvaltalaisen hegemonisen maskuliinisuuden kulttuurista diskurssia, jotka määrittävät miesten puhetta ja vuorovaikutusta (ks. myös Leppihalme 1998). Ensimmäinen on sukupuolten eroavaisuus (engl. *gender difference*) eli se, että miehet ja naiset ovat kategorisesti erilaisia niin biologiansa kuin käytöksensä puolesta. Toinen, heteroseksismi (engl. *heterosexism*) tarkoittaa sitä, että mieheys määrittellään poikkeukseksi heteroseksuaalisiksi. Kolmas diskurssi on Kieslingin mukaan

---

15. Esimerkiksi Levon (2006) tutki englannin kielessä sibilantin keston ja äänenkorkeuden vaihtelun vaikutusta siihen, määritelläänkö puhuja ”homomaiseksi” ja havaitsi, että yksin nämä piirteet eivät muuttaneet kuuntelijoiden käsityksiä puhujan seksuaalisuudesta.

16. Sanaa *cis* käytetään *trans*-sanan vastakohtana kuvaamaan henkilöä, jonka sukupuoli-identiteetti ja sukupuolen ilmaisu ovat hänelle syntymässä määritellyn sukupuolen mukaiset (Seta 2021).

hallitsevuus (engl. *dominance*) – maskuliinisuus rinnastetaan auktoriteettiin, valtaan ja hallintaan. Neljäs diskurssi puolestaan on miesten keskinäinen solidaarisuus (engl. *male solidarity*), jolla tarkoitetaan ajatusta miesten välisestä siteestä ja siitä, että miehet tahtovat toimia toisten miesten kanssa. (Kiesling 2007: 658.) Käytännössä nämä diskurssit voivat näkyä puheessa esimerkiksi siten, että heteromiehet välttävät puheeseen feminiinisyttä tai vallan puutetta indeksoivia piirteitä ja strategioita säilyttääseen kontrastin ja välttääkseen vaikuttamasta homoseksuaalilta (Kiesling 2007: 667).

Homomiehet haastavat nämä kulttuuriset diskurssit jo osoittamalla, että kaikki mieheys ei ole heteroseksuaalista. Tavallaan tämä avaa homomiehille mahdollisuuden kyseenalaistaa kielellisillä käytänteillä muutkin maskuliinisuuden diskurssit: homomiesten ei tarvitse pyrkiä erottautumaan naisiin liitettyistä toimintatavoista, ja he voivat sisällyttää puhetaapaansa myös esimerkiksi nuoruuteen liitettyjä kielenpiirteitä, vaikka nuoruus assosioituisikin vallan ja auktoriteetin puutteeseen. Sen, että homomiehet jäävät hegemonisen maskuliinisuuden ulkopuolelle, voi siis nähdä myös vapauttavana asiana, kuten TRE11 esimerkissä 9 kuvaa; homomies *saa* puhua millä tavalla vain. Esimerkissä 10 HKI3 puhuu samoin tästä vapaudesta:

(10) Haastattelu HKI3 (H = haastattelija)

HKI3: et se, (.) suomalaisen miehen stereotypiahan sit taas se heteromiehen stereotypia o et (.) semmone jäyhä jököttäjä mikä (.) murahtelee silloin tällöin jotain ja he- hirveen tarkat maneerit? (.) et niinku (.) homo- (.) mies selvästi (,) vu- mu mielest myös saa. (.) puhuu paljo vapaammin, (.) elehtii vapaammin,

H: joo.

HKI3: ja se helposti sit just, (.) varmaan kans niinku mielletään et si- (.) jos se- (.) sev- (.) niinku- (.) itse asias sen vois varmaan ajatella just niin päi et, (.) et se heteromiehellä on hirveen tarkka se, (.) mihin se, (.) joutuu asettumaa, (.) ja kaikki siit poikkeava, (.) on sit niinku, (.) mut sit toisaalt homon ei tartte asettuu siihe ahtaaseen raamiin,

Heteromiehen stereotyyppi ja myös kielellinen stereotyyppi näyttävät esimerkiksi 10 ahtaina. Heteromies on HKI3:n kuvauksessa *jäyhä jököttäjä*, joka murahtelee silloin tällöin ja jonka maneerit ovat hyvin tarkat. *Jäyhällä jököttäjällä* haastateltava viittaa kenties stereotyyppisen heteromiehen vähäpuheisuuteen ja vähäiseen liikkumishaluun (tai mahdollisesti Aku Ankka -sarjakuvan jäyhä jököttäjä -rotuiseen koirahahmoon, joka ei suostu liikkumaan tai äännätämään). Haastateltava kuvaa heteromiehen ahdasta kielellistä liikkumatilaa välttämättömyyttä ilmaisevalla verbillä: heteromies *joutuu asettumaa* tarkkarajaisiin raameihin, joihin homomiehen ei toisaalta *tartte asettuu*. Vasten heteromiehen kielellistä stereotyyppiä homomiehellä on enemmän kielellistä ja ehkä fyysistäkin liikkumatilaa: homomies *saa* puhua ja elehtii *vapaammin*, kenties puhua paljon ja millaisella äänellä haluaa. Se, mitä jää heteromieheyden ahtaiden raamien ulkopuolelle, näyttäätyy siis homomaisena.

Olisi hyvä saada tutkimustietoa siitä, millaiset nämä heteromieheyden raamit ovat – millainen heteromiehen kielellinen stereotyyppi suomen kielessä on ja millaiset kulttuuriset diskurssit määrittävät hegemonista maskuliinisuutta Suomessa. Homomiehen kielellistä stereotyyppiä ja homomiesten puheeseen liitettyjen kielenpiirteiden sosiaalista indeksisyyttä tutkimalla voi arvailla ainakin sen verran, että stereotyyppisen heteromiehen /s/-äänne ei suhise tai intonaatio nouse lopussa ja että helsinkiläisyys, nuoruus ja feminiinisyys eivät stereotyyppiseen heteromieheyteen kuulu.

5 Yhteenvetoa ja pohdintaa

Olen tässä artikkelissa tarkastellut sitä, millaisten mekanismien kautta normista poikkeava /s/-äänne ja lausumanloppuinen nouseva intonaatio ovat päätyneet homomieheyden indekseiksi. Analyysini on osoittanut, että etinen /s/-äänne ja lausumanloppuinen nouseva intonaatio kantavat useita erilaisia sosiaalisia merkityksiä, jotka kaikki puolestaan liittyvät tutkimukseni kontekstissa jollain tapaa ideologisesti homomieheyteen. Näitä merkityksiä ovat helsinkiläisyys (tai laajemmin urbaanius), feminiinisyys ja normista poikkeava maskuliinisuus. Aineistoissani nämä merkitykset näkyvät usein sellaisissa luokitteluisissa ja vastakkainasetteluisissa kuin *ei-helsinkiläinen-helsinkiläinen*, *mies-nainen*, *heteromies-homomies* ja *homomies-homomainen homomies*.

Näihin luokitteluihin liittyy erilaista affektiivisuutta. Poikkeava /s/-äänne ja lausumanloppuinen nouseva intonaatio indeksoivat positiivisiksi katsottavia asioita, kuten *vapautta* tai ainakin *kapinointia*, mutta valtaosassa tämän artikkelin esimerkkejä niihin liittyvät sellaiset määritteet kuin *toiseus*, *teennäisyys*, *ärsyttävyyys* ja jopa *ällöttävyyys*. Kummankin piirteen on aikaisemmassa tutkimuksessa havaittu liittyvän helsinkiläisyyteen, feminiinisyteen ja hegemonisesta maskuliinisuudesta poikkeamiseen, jotka tulkitaan monissa konteksteissa epätoivotuiksi ominaisuuksiksi. Nämä kaikki epätoivotut ominaisuudet tiivistyvät homomiehen kielellisessä stereotyyppissä. Olisikin tärkeää saada lisää tietoa niistä normeista, joita vasten tietyt kielenpiirteet, tyylit ja identiteetit määrittyvät epätoivotuiksi.

Tässä artikkelissa tutkitut aineistot ovat peräisin jo vuodelta 2016, mikä tarkoittaa sitä, että myös uutta aineistoa olisi syytä kerätä. Sosiaaliset merkitykset ovat jatkuvassa muutoksessa, ja uudemmat haastattelut tai homomiesten mediarepresentaatiot saattaisivat tuoda esille uutta indeksisyyttä ja uusia diskursseja. Se, miten esimerkiksi HLBTIQ+-kulttuurin valtavirtaistuminen ja Me too -kampanja ovat muovanneet homomiehen – ja heteromiehen – kielellisiä stereotyyppisiä, jää myöhemmin tutkittavaksi.

Lähteet

- AGHA, ASIF 2003: The social life of a cultural value. – *Language and Communication* 23 (3–4) s. 231–273.
- 2005: Voice, footing, enregisterment. – *Journal of Linguistic Anthropology* 15 (1) s. 38–59.
- 2007: *Language and social relations*. Cambridge: Cambridge University Press.

- BABCOCK, REBECCA DAY 2015: Rhetorical argument, folk linguistics, and content-oriented discourse analysis. A follow-up study. – *Ampersand. An International Journal of General and Applied Linguistics* 2 s. 61–69.
- BELL, ALLAN – GIBSON, ANDY 2011: Staging language. An introduction to the socio-linguistics of performance. – *Journal of Sociolinguistics* 15 (5) s. 555–572.
- BENNETT, JOE 2012: ‘And what comes out may be a kind of screeching’. The stylisation of chav-speak in contemporary Britain. – *Journal of Sociolinguistics* 16 (1) s. 5–27.
- BRUNNER, ELIZABETH 2010: Imitation, awareness, and folk linguistic artifacts. Houston: Rice University. <https://scholarship.rice.edu/bitstream/handle/1911/64394/BrunnerE.pdf> (8.4.2020).
- CAMERON, DEBORAH – KULICK, DON 2003: *Language and sexuality*. Cambridge: Cambridge University Press.
- CAMPBELL-KIBLER, KATHRYN 2011: Intersecting variables and perceived sexual orientation in men. – *American Speech* 86 (1) s. 52–68.
- COUPLAND, NIKOLAS 2007: *Style. Language variation and identity*. Cambridge: Cambridge University Press.
- DUFVA, HANNELE – HALONEN, MIA 2016: Svetlana Rönkkö ja Tove Hansson: Vieraan aksentin performanssi mediahumorin resurssina. – Anna Solin, Johanna Vaattovaara, Niina Hynninen, Ulla Tiirilä & Taru Nordlund (toim.), *Kielenkäyttäjä muuttuvissa instituutioissa. AFinLAN vuosikirja 2017* s. 145–162. Jyväskylä: Suomen soveltavan kielitieteen yhdistys AFinLA.
- ECKERT, PENELOPE 2008: Variation and the indexical field. – *Journal of Sociolinguistics* 12 (4) s. 453–476.
- ECKERT, PENELOPE – RICKFORD, JOHN R. 2001: Introduction. – Penelope Eckert & John R. Rickford (toim.), *Style and Sociolinguistic Variation* s. 1–18. Cambridge: Cambridge University Press.
- GARRETT, PETER 2010: *Attitudes to Language. Key topics in sociolinguistics*. Cambridge: Cambridge University Press.
- HALONEN, MIA – NYSTRÖM, SAMU – PAUNONEN, HEIKKI – VAATTOVAARA, JOHANNA 2020: *Stadin syntinen* s. Helsinki: Art House Oy.
- HALONEN, MIA – PIETIKÄINEN, SARI 2017: Mocking fakeness. Performance, phonetic aspiration and ethnic humour. – *Pragmatics* 27 (4) s. 507–528.
- HALONEN, MIA – VAATTOVAARA, JOHANNA 2017: Tracing the indexicalization of the notion “Helsinki s”. *Linguistics* 55 (5) s. 1169–1195.
- HAYES, JOSEPH 1981: Gayspeak. – James Chesebro (toim.), *Gayspeak. Gay male and lesbian communication* s. 45–57. New York: Pilgrim Press.
- IRVINE, JUDITH T. 2001: “Style” as distinctiveness. The culture and ideology of linguistic differentiation. – Penelope Eckert & John R. Rickford (toim.), *Style and sociolinguistic variation* s. 21–43. Cambridge: Cambridge University Press.
- JOHNSTONE, BARBARA – KIESLING, SCOTT F. 2008: Indexicality and experience. Exploring the meanings of /aw/-monophthongization in Pittsburgh. – *Journal of Sociolinguistics* 12 (1) s. 5–33.
- KIESLING, SCOTT F. 2002: Playing the straight man. Displaying and maintaining male heterosexuality in discourse. – Kathryn Campbell-Kibler, Robert J. Podesva, Sarah J. Roberts & Andrew Wong (toim.), *Language and sexuality. Contesting meaning in theory and practice* s. 249–266. Stanford: CSLI Publications.
- 2007: Men, masculinities, and language. *Language and Linguistics Compass* 1 (6) s. 653–673.

- 2009: Style as stance. – Alexandra Jaffe (toim.), *Stance. Sociolinguistic perspectives* s. 171–194. New York: Oxford University Press.
- 2019: *Language, gender, and sexuality. An Introduction*. Routledge Guides to Linguistics. New York: Routledge.
- KURKI, TOMMI 2012: Kielikäsitysten mosaiikki. Havaintoja puhekielen näytteistä. – *Sananjalka* 60 s. 71–95.
- LAKOFF, ROBIN 1973: Language and woman's place. – *Language in Society* 2 (1) s. 45–80.
- LEGMAN, GERSHON 1941: The language of homosexuality. An American glossary. – George Henry (toim.), *Sex variants. A study of homosexual patterns* s. 1149–1179. New York: Hoeber.
- LEHTONEN, HEINI 2015: *Tyylitellen. Nuorten kielelliset resurssit ja kielen sosiaalinen indeksisyys monietnisessä Helsingissä*. Helsinki: Helsingin yliopisto. <http://urn.fi/URN:ISBN:978-951-51-1333-7>.
- LEPPIHÄLME, ILMARI 1998: Mies on mies on mies. Hahmotelmia maskuliinisuudesta. – Vesa Heikkinen, Harri Mantila & Markku Varis (toim.), *Tuppisuinen mies. Kirjoitelmia sukupuolesta, kielestä ja kulttuurista*. Helsinki: Suomalaisen Kirjallisuuden Seura.
- LEVON, EREZ 2006: Hearing “gay”. Prosody, interpretation, and the affective judgements of men's speech. – *American Speech* 81 (1) s. 56–78.
- 2007: Sexuality in context. Variation and the sociolinguistic perception of identity. – *Language in Society* 36 (4) s. 533–554.
- 2014: Categories, stereotypes, and the linguistic perception of sexuality. – *Language in Society* 43 (5) s. 539–566.
- LINDEMAN, MERI 2017: *Homoässä, hintonaatio ja heiluvat kädet. Kansanlingvistiä käsityksiä suomenkielisten homomiesten puheesta*. Suomen kielen pro gradu -tutkielma. Tampereen yliopisto.
- MACK, SARA – MUNSON, BENJAMIN 2012: The influence of /s/ quality on ratings of men's sexual orientation. Explicit and implicit measures of the ‘gay lisp’ stereotype. – *Journal of Phonetics* 40 (1) s. 198–212.
- MAEGAARD, MARIE 2010: Linguistic practice and stereotypes among Copenhagen adolescents. – Pia Quist & Bente Ailin Svendsen (toim.), *Multilingual urban Scandinavia. New linguistic practices* s. 189–206. Bristol: Multilingual Matters.
- MAEGAARD, MARIE – PHARAO, NICOLAI 2015: /s/ Variation and perceptions of male sexuality in Denmark. – Levon, Erez & Ronald Beline Mendes (toim.), *Language, sexuality, and power. Studies in intersectional sociolinguistics* s. 88–104. Oxford: Oxford University Press.
- MANTILA, HARRI 2004: Murre ja identiteetti. – *Virittäjä* 108 (3) s. 322–346.
- MELANKO, VALDEMAR 2012: *Puistohomot. Raportti Helsingin 1960-luvun homokulttuurista*. Helsinki: Suomalaisen Kirjallisuuden Seura.
- MIELIKÄINEN, AILA 2005: Matkimuksista määritelmiin. Miten murteista puhutaan. – *Sananjalka* 47 s. 98–118.
- MIELIKÄINEN, AILA – PALANDER, MARJATTA 2002: Suomalaisten murreasenteista. – *Sananjalka* 44 s. 86–109.
- MUNSON, BENJAMIN – McDONALD, ELIZABETH C. – DEBOE, NANCY L. – WHITE, AUBREY R. 2006: The acoustic and perceptual bases of judgments of women and men's sexual orientation from read speech. – *Journal of Phonetics* 34 (2) s. 202–240.
- NIEDZIELSKI, NANCY A. – PRESTON, DENNIS R. 2000: *Folk linguistics*. Berlin: de Gruyter.
- NIEMINEN, TOMMI – KURKI, TOMMI – KALLIO, HEINI – BEHRAVAN, HAMID 2014: Uusi

- puhesuomen variaatiota tarkasteleva hanke. Katse kohti prosodisia ilmiöitä. – *Sananjalka* 56 s. 186–195. <http://urn.fi/URN:NBN:fi:ELE-1733815>.
- NUPPONEN, ANNE-MARIA 2011: ”Savon murre” savolaiskorvin. *Kansa murteen havainnoijana*. Itä-Suomen yliopisto.
- PALANDER, MARJATTA 2007: Alueellisen taustan vaikutus murrekäsityksiin. – *Virtittäjä* 111 (1) s. 24–55.
- PARKKINEN, MARJA-LEENA 2003: *Ulos kaapista. Tarinoita homoseksuaalisuuden kohtaamisesta*. Jyväskylä: Gummerus.
- PEIRCE, CHARLES 1955: *Philosophical writings of Peirce*. Toimittanut Justus Buchler. New York: Dover Publications.
- PHARAO, NICOLAI – MAEGAARD, MARIE – MØLLER, JANUS – KRISTIANSEN, TORE 2014: Indexical meanings of [s+] among Copenhagen youth. Social perception of a phonetic variant in different prosodic contexts. – *Language in Society* 43 (1) s. 1–31.
- PIETIKÄINEN, SARI – MÄNTYNYNEN, ANNE 2019: *Uusi kurssi kohti diskurssia*. Tampere: Vastapaino.
- PIIPPO, IRINA – VAATTOVAARA, JOHANNA – VOUTILAINEN, EERO 2016: *Kielen taju. Vuorovaikutus, asenteet ja ideologiat*. Helsinki: Art House.
- PODESVA, ROBERT J. 2007: Phonation type as a stylistic variable. The use of falsetto in constructing a persona. – *Journal of Sociolinguistics* 11 (4) s. 478–504.
- PODESVA, ROBERT – VAN HOFWEGEN, JANNEKE 2016: /s/exuality in small-town California. Gender normativity and the acoustic realization of /s/ – Erez Levon & Ronald Mendez (toim.), *Language, sexuality, and power. Studies in intersectional sociolinguistics* s. 168–188. Oxford: Oxford University Press.
- PRESTON, DENNIS R. 1994: Content-oriented discourse analysis and folk linguistics. – *Language Sciences* 16 (2) s. 285–331.
- 1996: Whaddayaknow? The modes of folk linguistic awareness. – *Language Awareness* 5 (1) s. 40–74.
- 2011: The power of language regard. Discrimination, classification, comprehension, and production. – *Dialectologia* (Special Issue II) s. 9–33.
- 2016: Whaddayaknow now? – Anna Babel (toim.), *Awareness and control in sociolinguistic research* s. 177–199. Cambridge: Cambridge University Press.
- ROUTARINNE, SARA 2003: *Tytöt äänessä. Parenteesit ja nouseva sävelkulku kertojan vuorovaikutuskeinoina*. Helsinki: Suomalaisen Kirjallisuuden Seura.
- 2008: Miksi intonaatio nousee? – Sara Routarinne & Tuula Uusi-Hallila (toim.), *Nuoret kielikuvassa. Kouluikäisten kieli 2000-luvulla* s. 125–145. Helsinki: Suomalaisen Kirjallisuuden Seura.
- Seta 2021: Sateenkaarisanasto. <https://seta.fi/sateenkaaritieto/sateenkaarisanasto/> (27.10.2020).
- SILVERSTEIN, MICHAEL 2003: Indexical order and the dialectics of sociolinguistic life. – *Language and Communication* 23 (3–4) s. 193–229.
- STEGU, MARTIN – PRESTON, DENNIS R. – WILTON, ANTJE – FINKBEINER, CLAUDIA 2018: Panel discussion. Language awareness vs. folk linguistics vs. applied linguistics. – *Language Awareness* 27 (1–2) s. 186–196.
- SURKKA, SANNI 2016: *Tyylikästä lässytystä. Homoseksuaali mies kielellisenä stereotyyppinä ja identiteettinä*. Suomen kielen pro gradu -tutkielma. Helsingin yliopisto.
- VAATTOVAARA, JOHANNA 2009a: *Meän tapa puhua. Tornionlaakso pellolaisnuorten subjektiivisena paikkana ja murrealueena*. Helsinki: Suomalaisen Kirjallisuuden Seura.
- 2009b: Seniorin kiekaisu. – *Gerontologia* 23 (4) s. 237–238.

- VAATTOVAARA, JOHANNA – HALONEN, MIA 2015: Missä on ässä? “Stadilaisen s:n” helsinkiläisyydestä. – Marja-Leena Sorjonen, Anu Rouhikoski & Heini Lehtonen (toim.), *Hel-singissä puhuttavat suomet. Kielen indeksisyys ja sosiaaliset identiteetit* s. 40–83. Helsinki: Suomalaisen Kirjallisuuden Seura.
- VAATTOVAARA, JOHANNA – KUNNAS, NIINA – SAVINIEMI, MAIJA 2018: Stadi imitoituna. – Sisko Brunni, Niina Kunnas, Santeri Palviainen & Jari Sivonen (toim.), *Kuinka mahot-tomasti nää tekkiit. Juhlakirja Harri Mantilan 60-vuotispäivän kunniaksi* s. 287–323. Oulu: Oulun yliopisto.
- VAATTOVAARA, JOHANNA & SYRJÄ, TIINA 2020: Tutkiva käytäntö monialaisessa oppimis-ympäristössä. Tapaustutkimus näyttelijäntaiteen ja suomen opiskelijoiden kieli-tietoisuuden ja asiantuntijuuden kasvun kokemuksista. – Paulasto, Heli & Pöyhönen, Sari (toim.), *Kieli ja taide. Soveltavan kielentutkimuksen ja taiteen risteämiä* s. 57–83. Soveltavan kielitieteen tutkimuksia 74. Jyväskylä: Suomen soveltavan kielitieteen yhdistys AFinLA. <https://doi.org/10.30660/afinla.90774>.
- VISK = HAKULINEN, AULI – VILKUNA, MARIA – KORHONEN, RIITTA – KOIVISTO, VESA – HEINONEN, TARJA RIITTA – ALHO, IRJA 2004: *Iso suomen kielioppi*. Verkko-versio. Helsinki: Suomalaisen Kirjallisuuden Seura, Kotimaisten kielten tutkimuskeskus, Helsingin yliopiston suomen kielen ja kotimaisen kirjallisuuden laitos. <https://scripta.kotus.fi/visk/> (31.8.2021).
- WIMARK, THOMAS 2014: *Beyond bright city lights. The migration patterns of gay men and lesbians*. Stockholm: Stockholm University.
- Yle-Uutiset 13.8.2009: Homokulttuurin puute karkottaa maalta. <https://yle.fi/uutiset/3-5862745> (27.10.2020).
- ZIMMAN, LAL 2013: Hegemonic masculinity and the variability of gay-sounding speech. The perceived sexuality of transgender men. – *Journal of Language and Sexuality* 2 (1) s. 1–39.
- ZWICKY, ARNOLD 1997: Two lavender issues for linguists. – Anna Livia & Kira Hall (toim.), *Queerly phrased. Language, gender, and sexuality* s. 21–34. New York: Oxford University Press.

Marking maleness: non-normative /s/ and sentence-final rising intonation as indexes of gay maleness

The article explores non-normative /s/ and sentence-final rising intonation as linguistic features connected to the speech of Finnish-speaking gay men. The article sheds light on the other social meanings these features have and the ideological connections these social meanings then have with the image of the stereotypical gay man. The data is multimodal and consists of recorded interviews with five gay men, online chats, and a sketch from the TV show 'Putous'. The article utilises the concepts of social indexicality research.

The frontal or otherwise non-normative /s/ sound and sentence-final rising intonation are frequently described and discussed in the data. In addition to gay maleness, the data suggests that these traits have social meanings related to regional or gender identities too. In previous research, /s/ variation and pitch rise have been linked to the social categories of femininity, youth, and urbanism. Contrastingly, these traits are not commonly associated with straight male speech. The article suggests that the relationship between these linguistic features and the social category of gay maleness can be perceived through characteristics linked to stereotypical gay maleness on the one hand and through stereotypical straight maleness on the other.

The research shows that non-normative /s/ and sentence-final rising intonation carry several different social meanings, all of which are ideologically linked to gay maleness in the context of the research. These meanings include, for example, pre-suppositions about a 'Helsinki identity', femininity, and non-normative masculinity. The article outlines ways to understand why certain linguistic features have come to index gay maleness, thus opening up new perspectives on the study of language styles related to non-regional identities.

Merkitty mieheys: poikkeava /s/-äänne ja lausumanloppuinen nouseva intonaatio homomieheyden indekseinä

Artikkeli käsittelee normista poikkeavaksi koettua /s/-äännettä ja lausumanloppuista nousevaa intonaatiota suomenkielisten homomiesten puheeseen liitettyinä kielenpiirteinä. Artikkelin valottaa eri aineistojen kautta sitä, millaisia muunlaisia sosiaalisia merkityksiä näillä piirteillä on ja millaisia ideologisia yhteyksiä näillä sosiaalisilla merkityksillä on homomiehen stereotyyppiin. Aineisto on multimodaalinen, ja se koostuu viiden homomiehen haastatteluista, verkkokeskusteluista ja Putous-ohjelmassa ilmestyneestä televisiosketsistä. Tutkimus hyödyntää sosiaalisen indeksisyiden tutkimuksen käsitteistöä.

Etistä tai muulla tavoin poikkeavaa /s/-äännettä ja lausumanloppuista nousevaa intonaatiota kommentoidaan ja kuvataan haastatteluissa ja verkkokeskusteluissa ja käytetään tv-sketsissä taajaan homomieheyden kontekstissa. Homomieheyden lisäksi piirteillä on aineistojen valossa alueellisiin identiteetteihin ja sukupuoleen liittyviä sosiaalisia merkityksiä. /s/-äänteen variaatio ja lausumanloppuinen nouseva intonaatio on aikaisemmassa tutkimuksessa yhdistetty feminiinisyyden, nuoruuden ja kaupunkilaisuuden sosiaalisiin kategorioihin; toisaalta näitä piirteitä ei yleisesti liitetä heteromiesten puheeseen. Artikkelissa esitetään, että kielenpiirteiden ja homomieheyden sosiaalisen kategorian välisen suhteen voi hahmottaa yhtäältä stereotyyppiseen homomieheyteen liitettyjen ominaisuuksien, toisaalta stereotyyppisen heteromieheyden kautta.

Tutkimus osoittaa, että normista poikkeava /s/-äänne ja lausumanloppuinen nouseva intonaatio kantavat useita erilaisia sosiaalisia merkityksiä, jotka kaikki liittyvät tutkimuksen kontekstissa jollain tapaa ideologisesti homomieheyteen. Näitä merkityksiä ovat esimerkiksi helsinkiläisyys, feminiinisyys ja normista poikkeava maskuliinisuus. Artikkelin hahmottelee tapoja analysoida sitä, miksi juuri tietyt kielenpiirteet ovat saaneet homomieheyden merkityksen, ja avaa näin uusia näkökulmia muihin kuin alueellisiin identiteetteihin liittyvien kielellisten tyylien tutkimiseen.

Kirjoittajan yhteystiedot:
etunimi.sukunimi@helsinki.fi

Kirjoittaja on suomen kielen väitöskirjatutkija Helsingin yliopistossa.